

Tillgodoseendet av de grundläggande fri- och rättigheterna och förebyggande av smitta inom socialvården

Tillsynsmyndigheterna har blivit kontaktade i frågor som gällt ändamålsenligheten av begränsade kontakter och rörelsefrihet under COVID-19-tiden för klienter som är bosatta i socialvårdens boendeenheter med vård och omsorg dygnet runt.

Med denna anvisning vill tillsynsmyndigheterna fästa kommunernas och serviceproducenternas uppmärksamhet vid att medborgarnas grundläggande rättigheter som tillkommer dem enligt grundlagen inte får begränsas onödigtvis eller på ett lagstridigt sätt. Serviceproducenterna ska ta hänsyn till att gällande lagstiftning i fråga om begränsningar iaktas trots att förebyggande av smitta i rådande COVID-19-situation är av högsta prioritet.

Verksamhetsenheternas ansvariga personer ska se till att denna anvisning genomgås med den personal som utför klientarbete. Kommuner och privata serviceproducenter ska med de medel som egenkontrollen erbjuder säkerställa att anvisningen iaktas vid samtliga verksamhetsenheter. Kommuner ska övervaka att anvisningen iaktas både i deras egna enheter och i privata producenters enheter som anlitas som köpta tjänster.

Finlands grundlag tryggar grundläggande fri- och rättigheter för alla. Klientskap inom socialvården förändrar inte den utgångspunkt att varje individ har rätt att leva sitt eget liv utan att myndigheter eller andra utomstående aktörer onödigtvis och utan laglig grund ingriper i deras privatliv. Till privatlivet hör bland annat individens rätt att fritt knyta och upprätthålla kontakter till andra människor och sin omgivning samt rätten att bestämma över sig själv. Alla har rätt till liv, och för säkerställande av denna rätt bör man aktivt förebygga smitta och vidta tillbörliga åtgärder för att skydda sig själv och andra.

Utgångspunkten för begränsande åtgärder i syfte att förhindra spridning av coronavirus är att gällande lagstiftning iaktas. Också när nödvändiga begränsningsåtgärder tillgrips ska proportionalitetsprincipen följas, dvs. de valda åtgärderna ska vara rätt proportionerade med hänsyn till ändamålen. Personer som är anställda inom socialservicen ska känna till de grundläggande fri- och rättigheterna som tryggas klienterna enligt grundlagen samt agera på ett sådant sätt att dessa rättigheter tillgodoses inom socialtjänsterna.

Beslut om begränsning av de grundläggande fri- och rättigheterna på grund av smittsam sjukdom fattas alltid av den läkare som ansvarar för smittsamma sjukdomar

Det är viktigt att den läkare som ansvarar för smittsamma sjukdomar bedriver ett nära samarbete med de ansvariga instanserna för socialtjänster.

Enligt lagen om smittsamma sjukdomar får endast den läkare som ansvarar för smittsamma sjukdomar besluta att en klient ska hållas i karantän, om personen misstänks ha utsatts för COVID-19-infektion eller isolera en klient som konstateras ha insjuknat i COVID-19-infektion. Begränsningar som orsakas av beslut om karantän eller isolering på basis av smittsam sjukdom kan inte på enhetens initiativ utvidgas till att gälla samtliga klienter vid enheten.

Enskilda människors rörelsefrihet i verksamhetsenheten och utanför den kan endast begränsas under den tid som karantän eller isolering pågår med stöd av lagen om smittsamma sjukdomar. Dörren till karantäns- eller isoleringsrummet får låsas från utsidan endast om det är nödvändigt för att förhindra att en allmänfarlig smittsam sjukdom eller en sjukdom som med fog misstänks vara en allmänfarlig smittsam sjukdom och uppfyller kriterierna för en allmänfarlig smittsam sjukdom sprids via luften, droppar eller beröring. Beslutet om att låsa dörren från utsidan fattas av den läkare i tjänsteförhållande som i kommunen eller samkommunen ansvarar för smittsamma sjukdomar.

Bindande besöksförbud till boendeenheter inom socialvården kan inte utfärdas med stöd av 17 § i lagen om smittsamma sjukdomar. Trots beslut om karantän eller isolering får klientens rättigheter inte onödigtvis begränsas. En klient som befinner sig i karantän eller isolering har rätt att hålla kontakt med sina närstående på ett sådant sätt som inte orsakar smittorisk för andra människor. För förebyggande av smittspridning rekommenderas att verksamhetsrutiner som gäller vistelse utanför boendeenheten diskuteras inom enheten och gemensamt godkända rutiner skapas. Till exempel efter hempermissioner är det ändamålsenligt att personalen följer upp klientens mående och uppkomsten av eventuella symtom och vägleder klienten t.ex. i att hålla avstånd till andra klienter för förebyggande av smittorisk.

Boendetjänster inom äldreomsorgen

Vid enheter för boendetjänster inom äldreomsorgen bör man komma ihåg att möten och besök mellan klienter och deras anhöriga inte kategoriskt kan förbjudas, och klienten kan inte utan lagstadgat skäl förhindras att lämna enheten, om klienten inte är isolerad eller i karantän med stöd av lagen om smittsamma sjukdomar. För att stödja äldre klienters välmående bör personalen på alla sätt försöka utveckla och tillämpa säkra sätt för de äldre att träffa sina anhöriga och närstående. När möten ordnas bör man även utgå ifrån att de ska vara möjliga utan personalens närvaro. I verksamhetsenheterna har man under den senaste tiden förtjänstfullt tagit fram sådana möjligheter till umgänge.

Äldre personer tillhör riskgruppen för COVID-19 och därför ska man för att säkerställa klientsäkerheten både under besök och utevistelser sörja för tillbörliga skyddsåtgärder och säkerhetsavstånd.

Tjänster för rehabiliteringsklienter inom mentalvården och missbrukarvården

Inom öppenvårdstjänsterna för rehabiliteringsklienter inom mentalvården och missbrukarvården finns ingen särskild reglering för pandemi/epidemisituationer. Inom tjänsterna kan det dock finnas klienter som tillhör riskgrupper för COVID-19. I fråga om dessa klienter ska tillbörliga skyddsåtgärder och eventuella andra specialarrangemang tillämpas (jfr boendetjänster inom äldreomsorgen).

Tjänster för barn och unga

Barnskyddslagen innehåller inga särskilda bestämmelser som gäller epidemi/pandemi av smittsam sjukdom. Barn som placerats i vård utom hemmet under COVID-19-tiden rör sig inom placeringsenhetens område och utanför området på samma sätt som andra barn rör sig under sin vardag.

Det organ som ansvarar för socialvården och enheten för placering utom hemmet har också under pandemin en särskild skyldighet att försöka trygga barnets bestående mänskliga relationer och främja barnets rätt att hålla kontakt med sina närstående.

Vid eventuell COVID-19-sjukdomssituation avgör den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter tillsammans med ovannämnda myndighet inom hälso- och sjukvården hur man agerar i ett sådant läge. Socialarbetaren som ansvarar för barnets angelägenheter ska vara i kontakt med det placerade barnet och hans eller hennes föräldrar samt med en representant för enheten för vård utom hemmet för att säkerställa kontinuiteten i vårdsnaden om barnet.

Funktionshindrade personer

Funktionshindrade personers vistelser utanför boendeenheten kan inte begränsas på annat sätt än genom beslut enligt lagen om smittsamma sjukdomar eller när förutsättningarna för begränsning uppfylls enligt specialomsorgslagen.

En del klienter inom specialomsorgerna kan tillhöra riskgrupper för COVID-19-sjukdomen, och därför ska man för att säkerställa klientsäkerheten både under besök och utevistelser sörja för tillbörliga skyddsåtgärder och säkerhetsavstånd på samma sätt som i tjänster för äldre. Det är inte möjligt att genom beslut inskränka rörelsefriheten för samtliga klienter i boendeenheten. Klienten bör ges handledning i och påminnelse om de allmänna anvisningarna och att de ska iaktas för minskad smittorisk: att hålla avstånd till andra människor och iaktta god handhygien.

Avslutningsvis

Kommuner och privata producenter av socialservice ska se till att socialvårdstjänster i alla förhållanden ordnas och tillhandahålls enligt klienternas servicebehov. Man bör göra sig beredd på att det epidemiologiska läget eventuellt kan förvärras och se till att klienternas grundläggande fri- och rättigheter respekteras och att deras rättsskydd inte äventyras samtidigt som smittspridningen förhindras.

Riksdagens biträdande justitieombudsman har i sitt beslut 18.6.2020 bedömt särskilt de rättsliga grunderna för begränsning av äldre personers rättigheter under coronapandemin. Länk till beslutet: <https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/3232/2020>

Tillämpade författningar

Grundlagen (731/1999) 2 §, 6-7 §, 9-10 §, 22 §

Lagen om smittsamma sjukdomar (1227/2016) 17 §, 60 §, 63 §, 67-69 §

Socialvårdslagen (1301/2014) 4 §, 21 § och 30 §

Lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården (812/2000) 4 §, 8-9 §

Lagen om patientens ställning och rättigheter (785/1992) 3 §, 6-7 §

Sändlista

Finlands samtliga kommuner

Privata producenter av socialservice (ombuds att förmedlas till verksamhetsenheternas ansvariga personer)

För kännedom

Sjukvårdsdistrikten

Riksdagens justitieombudsman

Statsrådets justitiekansler

Mer information

Mer information på Valvira:

Elina Uusitalo, överinspektör, tfn 0295 209 334

Reija Kauppi, jurist, tfn 0295 209 429

fornamn.efternamn@valvira.fi

Mer information på Regionförvaltningsverket i Södra Finland ges av:

Päivi Vainio, överinspektör för socialvården, tfn 029 501 6000

Sari Luukko, överinspektör för socialvården, tfn 029 501 6000

Sari Husa, ledande överinspektör för socialvården, tfn 029 501 6000

Jaana Jokiniitty, överinspektör för socialvården, tfn 029 501 6000

Mer information på Regionförvaltningsverket i Västra och Inre Finland ges av:

Paula Mäkiharju-Brander, överinspektör för socialvården, tfn 0295 018 525

Miia Kaartinen, regionförvaltningsöverläkare, tfn 0295 018 091

Laura Blåfield, regionförvaltningsöverläkare, tfn 0295 018 587

Lounais-Suomen aluehallintovirastosta lisätietojen antaja:

Sini Virtanen, sosiaalihuollon ylitarkastaja, puh. 0295 018 017

Mer information på Regionförvaltningsverket i Sydvästra Finland ges av:

Sini Virtanen, överinspektör för socialvården, tfn. 0295 018 017

Mer information på Regionförvaltningsverket i Östra Finland ges av:

Taija Liukkonen, överinspektör, tfn 029 501 6911

Mer information på Regionförvaltningsverket i Lappland ges av:

Marjut Eskelinen, överinspektör för socialvården, puh. 0295 017 378

fornamn.efternamn@avi.fi